

Slutrapport

Återrapportering av ekonomiskt stöd till lokalt brottsförebyggande projekt

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå). Arbetet dokumenteras och efter insatsen lämnas en slutrapport till Brå.

Erfarenheterna från de olika projekten är många gånger intressanta för andra som arbetar med brottsförebyggande arbete och därför publicerar Brå ett urval av rapporterna på myndighetens webbplats.

För sakuppgifter och slutsatser står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på www.bra.se/lokaltarbete

Genus

en kartläggning av behov och
förutsättningar för ett jämställdhetsprojekt
i Örebro kommun

Emma Haglund
2008-02-28

Innehåll

Projektet – bakgrund	3
Syfte och avgränsningar	4
Metod och problemfunderingar samt genomförande	5
Bakgrund	6
Behov	8
Projektets uppbyggnad	10
Förutsättningar	12
Utvärdering och mätning	15
Samarbeten	16
Sammanfattning och slutsats	17
Källförteckning	19
Bilaga 1, Frågor till lärare	20
Bilaga 2, Frågor till elever	21

Projektet - bakgrund

Sommaren år 2006 drabbades Örebro av ett antal våldtäkter i parker och ur den frustration som dessa dåd innebar föddes projektidén. I skriften "10 punkter för en bättre sexualundervisning i skolan" av RFSU står det i punkt 9 att: "Metoder för hur jämställdhetsperspektivet liksom frågor om genus kan integreras i all undervisning men med särskild tonvikt på sexualitet och samlevnad behöver utvecklas." Meningen summerar på ett väldigt bra sätt vad projektet vill och ska göra.

Tanken är att integrera jämställdhet i den dagliga undervisningen. Förhoppningen är att det ska göra eleverna, men även lärarna, medvetna om att könsmaktstrukturerna påverkar hela vår vardag. Som arbetet bedrivs idag blir jämställdhet något speciellt och annorlunda istället för att vara ett naturligt inslag i lektionerna.

Projektet bör rikta sig till 8:e klassare, dels för att en avgränsning måste göras, men även därför att det är i denna årskurs som de flesta har sexualundervisning. Eleverna stannar dessutom kvar ytterligare ett år på skolan och kan på så sätt förhoppningsvis bli goda förebilder med hjälp av projektet.

Syfte och avgränsningar

Kartläggningen ska undersöka möjligheterna för denna typ av projekt samt fastställa behovet. Bör man koncentrera sig på några enskilda frågor eller ska det vara ett brett perspektiv på jämställdhetsfrågan?

Förstudien ska besvara följande frågor:

Vilka skolor har bäst förutsättningar för att projektet ska lyckas? Detta är en viktig fråga att svara på, då det är en fördel om projektet blir lyckat redan i första omgången. Då kan de erfarenheter man förvärvat användas och appliceras på mer ”svåråtkomliga” skolor i nästa steg.

Vilka stödåtgärder krävs för att lärarna ska känna sig motiverade att göra det bästa av projektet? Dagens lärare har mycket på sitt bord. De ska vara lärare, förälder, kurator och polis på en och samma gång. Lägg det till något ytterligare är det lätt att det blir för mycket. Frågan kan bli bortprioriterad, inte för att den enskilde läraren inte tycker att det är viktigt, utan helt enkelt därför att orken och stödet inte finns. Därför är det viktigt att man innan projektet drar igång noga har undersökt vilka stödåtgärder som behövs.

Tid och tillgång har satt ramarna för kartläggningen. Tiden var satt till två månader (januari-februari) och vad gäller tillgång så var jag begränsad till att studera förhållandena inom Skolförvaltning Sydost och skolorna Almy och Brickebacken i synnerhet. Bakgrunden till detta är att Marie Holm var den av kommunens skolchefer som helst ville arbeta med projektet, övriga skolchefer ville vänta och se hur den första omgången utvecklades. Marie är ansvarig för Skolförvaltning Sydost och bland hennes fyra högstadieskolor var det Almy och Brickebackens rektorer som blivit tillfrågade i ämnet och om projektet. Jag blev därför tilldelad dessa skolor som undersökningsobjekt. Tillgången begränsades ytterligare av det faktum att skolan är en svår värld att komma in i, inte minst på grund av personalens tidsbrist. Trots detta har jag ändå kunnat genomföra intervjuer på båda skolor vilket får ses som positivt.

Under studiens gång har jag många gånger blivit rekommenderad att kontakta ytterligare personer som skulle kunna hjälpa mig med information och stöd till projektet. Ett urval av dessa kontakter har tagits för att kunna belysa ämnet från olika perspektiv utan att det för den delen blir spretigt. Alla kontaktuppgifterna är dock sparade och kommer att användas under förberedandet av projektet.

Metod och problemfunderingar samt genomförande

Förstudien har möjliggjorts genom intervjuer med elever och lärare på två skolor, Almby och Brickebacken. Intervjufrågorna återfinns som bilagor. Frågorna har dock endast använts som stöd och inte följts slaviskt för att kunna möjliggöra en intervju i samtalsform med personerna. Användandet av bandspelare i stället för anteckningsblock är också ett val för att få ett så naturligt samtal som möjligt. De intervjuade har jag valt att låta vara anonyma för att alla ska kunna känna att de kan prata fritt. Frågan är dock om inte några av de intervjuade har känt en viss press just av att det de säger spelas in, det går dock inte att säga säkert hur detta har påverkat deras svar.

På Almby skolan intervjuades 8:e klassare, vilka tillhör den åldersgrupp som projektet ämnar rikta sig till. På Brickebacken skolan fick jag möjlighet att intervju 7:e klassare, det vill säga den grupp elever som, om projektet blir verklighet, kommer att få delta i projektet.

Urvalet av intervjupersoner har sannolikt påverkat resultaten. Under de förutsättningar som förstudien genomfördes så kunde detta inte undvikas. Då skolan är en svår miljö att få tillgång till överläts valet av personer att intervju till skolorna. Detta innebär troligen att många av de lärare som valts ut är intresserade av jämställdhetsfrågor samt att de elever som valts ut är de som lärarna anser lämpliga att representera skolan. Detta innebär att de intervjuade inte kan ses som typiska representanter för respektive grupper, men de ger ändå en bild av hur skolornas arbetsmiljö är. Det går inte heller att veta vilka instruktioner och förklaringar som de intervjuade fått inför mötet och som kan ha färgat de svar de gav. Vad som ytterligare problematiserar svaren i dessa intervjuer är hur personerna har reagerat på mig som person (exempelvis ung, kvinna och svensk). Vissa har kanske känt att de kan öppna sig medan andra känt sig hämmade.

Förutom rena intervjuer har jag även haft möten och samtal med representanter från skolan, fritidsgårdarna, ÖreBRÅ, Öreför och kommunen. Dessa har endast dokumenterats genom anteckningar och kan därför ha färgats av hur väl mina anteckningar överensstämmer med deltagarnas åsikter.

I efterföljande bakgrundsteckning har jag använt mig av material från genusforskning samt kompletterat med aktuellt pressmaterial i ämnet

Bakgrund

Det arbetas redan idag med jämställdhet på skolor runt om i landet, många gånger sätts åtgärderna in redan på dagis och i förskolan. Problemet är att det oftast slutar där trots att det egentligen borde vara början på ett livslångt jämställdhetsarbete. På förskolan Tittmyran i Gävle drog man för ca 10 år sedan igång ett uppmärksammat jämställdhetsprojekt. När barnen började skolan märkte lärarna att något var annorlunda med dessa barn. Pojkarna upplevdes som ovanligt lugna och trevliga samtidigt som flickorna var mer självsäkra och talföra än "normalt". Dessa observationer tyder på att Tittmyran blev ett lyckat projekt. Problemet var bara att det var just ett projekt, ett projekt som tog slut och barnen släpptes nu ut i en skolvärld utan speciellt fokus på jämställdhet:

"Att han och Elin gick på en förskola där man aktivt arbetade för att bredda könsrollerna, har dock inte inneburit att de stått helt fria från förväntningar på hur man bör vara som tjej och kille. Särskilt tufft var det på högstadiet konstaterar de och skissar snabbt upp bilden av idealtjejen och idealkillen. Han ska vara vältränad och fräsch, "typ en fotbollsskille". Hon ska vara blond, smal, sminkad och "lite gladdum"."

SvD 17/9 2007

Och det är väl precis det här som är problemet. Ett aktivt arbete på förskolan är jättebra, men det går tyvärr inte att täcka in alla frågor i så tidig ålder. Med högstadiet och tonåren kommer nya jämställdhetshinder. Det finns olika förväntningar på tonårsflickan och tonårspojken. Han ska börja åka moppe och hon ska upptäcka smink. Det är i alla fall den bild som ungdomar matas med och till slut spelar det ingen roll hur aktivt fröknarna på förskolan arbetade med jämställdhet, ungdomarna sätts ändå återigen in på sin plats i det rådande könsmonstret.

Det faktum att sex nu även träder in i bilden komplicerar tillvaron ytterligare. Enligt statistik brister en del skolor i sin sexualundervisning medan många andra skolor har en bra sexualundervisning, men bra kan alltid bli bättre. Speciellt med tanke på de nya problem som internet-porren ställer till med. Porr i sig behöver inte vara något negativt, men för att på ett säkert sätt kunna ta del av den behövs en utvecklad sexualitet. Detta är något som saknas bland högstadieelever. Ytterligare ett problem är det faktum att mycket utav porren på nätet finns på sidor som även skildrar grova våldshandlingar ja ibland till och med mord, så kallade snuff-movies. Enligt idéhistorikern Anja Hirdman, genus- och massmedieforskare vid Stockholms universitet, ger både porr och våld starka kroppsliga reaktioner. När känslor som äckel, rädsla och upphetsning länkas samman uppstår förvirring. Är det våldet som ska vara upphetsande eller sexualiteten som ska vara våldsamt? Detta kan vara en av förklaringarna till varför kommentarer som "Åhh, vad skönt det skulle vara att spräcka den där bruden!" eller "Fan, vad jag spräckte henne i lördags!" idag kan höras av tonårsskilar runt om i landet. "Spräcka" syftar inte till att mödomshinnan spricker därför att tjejen är oskuld, nej vad de menar är att samlaget är så våldsamt att själva slidväggen spricker. Vi får anta att dessa killar inte menar vad de säger utan att de handlar om en rå attityd killar emellan, men det faktum att "spräcka" är något som ens finns i deras sinnevärld är högst anmärkningsvärt.

Med denna typ av inställning till det andra könet är det kanske inte så konstigt att antalet män mellan 15-20 år som misstänkts för våldtäkt ökat från 96 år 1997 till 403 år 2006. Visserligen har våldtäktsanmälningar rent totalt sett ökat, men det anmärkningsvärda är att denna unga grupp numera står för hela 20 % av det totala antalet anmälningar, en ökning med 9 procentenheter jämfört med år 1997. Detta är en utveckling som vi alla måste vara med och stoppa. Enligt professor Per-Olof Wikström från Cambridge University är det enda sättet att minska brottsligheten att arbeta förebyggande, innan brottets

bana är ett alternativ. En person som redan ser brott som ett alternativ kräver mångdubbelt mer vad gäller resurser för att "botas", om det ens är möjligt. Per-Olof Wikström visar i sin forskning att samspelet mellan individers uppfattning om "rätt och fel" och de sammanhang man växer upp i har stor betydelse för att förhindra brott i framtiden – att skola och föräldrar har stor betydelse.

Behov

Sverige är världens mest jämställda land sägs det, men hur väl stämmer denna bild in på dagens skola och hur aktivt arbetar man egentligen ute i lärargrupperna med frågan?

På båda de undersökta skolorna anser man att det här med jämställdhet är viktigt och har jämställdhetsplaner, problemet är bara att det inte arbetas speciellt aktivt med frågan. Detta skiljer sig självklart mellan skolorna och speciellt mellan lärarna. Det är väl egentligen det som är det största problemet som jag stött på. Från ledningshåll finns ingen konkret plan för hur arbetet med jämställdhet ska bedrivas och det blir egentligen upp till varje lärare hur mycket som görs. Vissa lärare är väldigt engagerade i frågan medan andra prioriterar bort den för annat. Detta ska på inget sett ses som en ovilja från dessa lärare att arbeta med frågan, problemet är bara att de kanske inte är särskilt engagerade i ämnet och det går ju knappast att kräva att alla ska ha samma intresseområden. I och med att det från ledningen inte finns ett uttalat aktivt arbete eller några tydliga direktiv så blir jämställdhetsarbetet helt beroende av lärarnas intresse för frågan. I samtal med lärare på Almby kommer det fram att jämställdhet nästan aldrig diskuteras i lärargruppen. Genom att inte ha en levande diskussion om frågan är det lätt att "glömma" bort att aktivt arbeta med både sina egna och elevernas attityder i frågan. Detta är något som man från skolhåll måste göra om vi ska få någon förändring i samhället.

Bristen på samtal och arbete ska kanske ses som ett tecken på att skolorna inte har ett problem att arbeta med. Det finns ju faktiskt ingen anledning att lägga ner en massa tid på något som inte existerar. Detta är tyvärr inte fallet, varken Almby eller Brickebacken skolan är förskonade från problem med jämställdhet. Könsmaktsstrukturen är i allra högsta grad levande i klassrummen på de två skolorna. Nästan alla i undersökningen vittnar om att tjejer är lugnare än killar. Enligt de flesta forskare finns det inget som tyder på att det kvinnliga könet har något i generna som gör dem lugnare än män. Vi måste med andra ord anta att detta har något att göra med kultur, dvs. samhällets påverkan på individen. Problemet är att dessa tjejer inte bara är lugnare, de är även tystare och mer osäkra. Trots att gruppen flickor verkar vara mer studiemotiverad svarar inte tjejer på lika många frågor som killar. Detta skiljer sig något från klass till klass, men stämmer i merparten av fallen. En del tror att det beror på att flickorna är rädda, andra tror att de inte kan svaret och vissa tror att det beror på hur flickornas kompisstruktur ser ut. Det senare är väldigt intressant att titta närmare på. Enligt många av de jag intervjuat umgås tjejer och killar på olika sätt. Killar har oftast inte en speciell kompis utan umgås i bredare grupper medan tjejer oftare har en bästis som de tyr sig till. Teorin är att detta gör att killar har ett större socialt stöd, dvs fler personer som backar upp om något går fel. I en klassrumssituation innebär det att en tjej blir mer utlämnad när hon svarar fel. I och med att hon inte har ett helt gäng som backar upp henne blir hon en enklare måltavla för tråkningar. Detta kan i sin tur föda den osäkerhet som andra pratar om. Vad som verkar behövas är ett arbete med tjejers relationer till varandra, en avdramatisering av att göra fel och en förstärkning av självförtroendet. Ett led i detta kan vara de tjejgrupper på fritidsgårdarna som jag i ett senare kapitel kommer att gå närmare in på.

Vid tiden för undersökning skulle eleverna ut på praktik. Valet av praoplats visade också starkt på hur djupt rotade könsrollerna är. En lärare vittnade om hur hon försökt peppa sina kvinnliga elever till att inte välja de traditionella tjejpraktikerna, såsom frisör och dagis. Hon trodde att de lyssnade, men var inte säker på att hennes uppmaning hade någon verkan. Här ser jag ett behov av styrning. Kanske behöver skolan ta en mer aktiv roll i elevernas val av praktikplats. Det är viktigt att båda könen ges möjligheten att välja något utanför ramen för sitt kön. Denna möjlighet finns självklart redan, men eftersom eleverna redan är

så färgade av könsrollerna blir deras val därefter. Skolan borde därför försöka att inspirera och visa på möjligheterna till andra val.

Tyvär har båda skolorna större problem än valet av praoplats. På Brickebacken skolan visar pojkar så unga som i åk 2-3 negativa attityder gentemot sina kvinnliga lärare. De vägrar lyssna och vill inte delta i så kallade kvinnliga sysslor, som exempelvis att torka bord. Dessa pojkar är tydligt präglade av sin hemmiljö vilket visar sig i samtal med deras föräldrar. Lärarna uttrycker också frustration över att diskussioner om exempelvis homosexuella lätt går över styr. Lärarna tycker att det är viktigt att ha en öppen diskussion om ämnet, men många, speciellt manliga elever uttrycker ett så starkt ogillande mot HBT-personer att diskussionerna lätt spårar ur. Här behövs ett arbete med elevernas attityder samt en tydlig strategi för hur diskussioner ska genomföras. Det är viktigt att läraren är tydlig med att diskussionen är fri, men att kränkningar och hårda ord är absolut förbjudet.

Almby skolan kämpar sedan ungefär ett år tillbaka med ett allt tuffare klimat och gängproblematik. Många lärare känner att de fått lägga ner mycket mer tid på konflikthantering och samtal med föräldrar. Elever vittnar om en ökad otrygg stämning i korridorerna. I höstas gick det så långt så att en lärare misshandlades och under tiden för kartläggningen fick skolsyster vid ett tillfälle låsa in sig på sitt rum för att undkomma arga elever. Några manliga lärare känner att de inte kan prata ensamma med kvinnliga elever på grund av risken att bli anmälda för sexuella trakasserier. Vissa lärare känner att de inte kan så mycket som nudda sina elever utan att riskera bråk. Detta är mycket problematiskt då just fysisk kontakt har visat sig effektivt för att lugna stökiga ungdomar. I intervjuer kommer det dessutom fram att tjejer som vågar ta plats och hävda sin rätt kan råka ut för kommentarer och hårda ord från killar. Detta är något som både elever och lärare vittnar om. En elev berättar att hon ibland saknar stöd från vissa lärare och att hon varit med om att bli trakasserad utan att en lärare reagerat. Detta är mycket anmärkningsvärt. Det är viktigt att alla elever känner att lärarna och därmed skolan bryr sig om deras väl och ve. Detta kan inte vara något som ska kunna bero på person eller dagsform. Alla lärare måste tydligt agera mot mobbing och kränkande språkbruk.

Projektets uppbyggnad

Dessa delar bör ingå i projektet:

Arbetsgrupp

En arbetsgrupp bör tillsättas i förarbetet med projektet. I den ingår bland annat ett antal personer ur skolpersonalen som kan tycka till och komma med idéer. Vad jag upptäckt under denna kartläggning är att skolans värld är väldigt svår att komma in i och som alltid är det lätt för en utomstående som inte är insatt i verksamheten att komma med idéer. Det kan å andra sidan behövas att någon kommer utifrån med ett annat perspektiv och visar på nya möjligheter och vägar. Arbetsgruppen skulle se till att det som till slut blir projektet är baserat på realistiska tankar som går att genomföra. Gruppen kan också ha till uppgift att fundera ut ytterligare ingångar och stödåtgärder för lärarna i deras arbete med projektet.

Även en grupp med de ansvariga cheferna inom kommunen bör bildas för att de fortlöpande ska kunna informeras om hur arbetet fortskrider. På detta sätt är de förberedda när projekttiden är slut och kan ta över utan att behöva sätta sig in i något helt nytt.

Utbildning och lärarträffar

Lärarna får inte utlämnas helt till sig själva. Till att börja med bör lärarna på ett tidigt stadium informeras om att projektet kommer att starta till hösten. Under den förberedande veckan för höstterminen läggs en utbildningsdag in. Under denna dag får lärarna möjlighet att delta i föreläsningar, gruppdiskussioner och värderingsövningar. De ska få med sig tips och idéer och dagen ska fungera som en peppande kick-off för projektet. Till skolorna bör även BRÅs handledningsmaterial "Var går gränsen?" köpas in tillsammans med ytterligare litteratur i ämnet. Handledningen kommer att kunna fungera som ett sätt för lärarna att hitta ingångar och tillvägagångssätt i ämnet. Detta räcker dock inte. För att den enskilde läraren inte ska känna sig ensam och utlämnad bör diskussionen lärarna emellan hållas levande under året. Det kan göras genom att lärargruppen träffas en gång i kvartalet och diskuterar projektet. Hur har det gått? Vad har fungerat? Vad har inte fungerat? Hur går vi vidare? Behövs det ytterligare insatser? Detta blir ett sätt att hitta inspiration och motivation för de lärare som känner att det går trögt och som behöver stöd.

Föreläsningar

För att ytterligare inspirera lärarna och ge dem ingångar till diskussioner i ämnet jämställdhet bör ett antal föreläsningar genomföras under projektåret. Vissa av dessa kan vara riktade endast till lärarkollegiet, men andra bör även eleverna få delta i. Tanken är att föreläsningarna ska få igång ett samtal inom båda grupperna och på så sätt öka medvetenheten. Bland lämpliga föreläsare kan nämnas Berit Ås, kvinnan bakom begreppet härskarteknikerna, samt Katarina Wennstam, författare till böckerna "Flickan och skulden" och "En riktig våldtäktsman". Man skulle även kunna tänka sig att ta in lite mer provocerande föreläsare exempelvis i form av komikern Magnus Betnér. Han är för jämställdhet, men attackerar ämnet på ett något okonventionellt sätt, vilket kan skapa en intressant debatt bland både elever och lärare.

Nolltolerans

Just nolltolerans är något som bör införas på skolorna under projektperioden. Det har visat sig effektivt på problemskolor som exempelvis Gustaf Adolfskolan i Landskrona och är en förutsättning för att projektet ska fungera. För att skapa enighet runt detta bör ett helt nytt dokument tas fram efter diskussioner i lärargruppen. När nolltolerans har kommit på tal har lärarna uttryckt förvirring kring vad som egentligen ryms i begreppet. De vittnar om en attitydförändring hos sig själva och säger att de accepterar mer och

mer. Toleransen har helt enkelt blivit högre ju vanligare vissa ord eller handlingar har blivit. Det man som lärare aldrig skulle ha accepterat för 15 år sedan ses idag som vardagsmat. Mitt förslag är att skolpersonalen sätter sig ner och funderar på vad de som vuxna accepterar att bli kallade och utsatta för. Normen kan inte sättas av vad som är normalt för unga idag, den måste sättas av oss vuxna. Skolan ska förbereda eleverna för vuxenlivet och bör därmed endast tillåta eleverna att agera utefter vad som är acceptabelt i vuxenvärlden. Det går aldrig att tillåta att ungdomar sätter upp sina egna regler för vad som är acceptabelt eller ej, det är de helt enkelt inte tillräckligt mogna för. Det är vi vuxna som måste bestämma de regler och bestämmelser som eleverna sedan får rätta sitt beteende efter.

Att skriva ner en policy för nolltolerans är bara ett första steg, därefter är det viktigt att bestämma hur man från skolans sida ska agera om någon elev bryter mot bestämmelserna. Här är det viktigt att vara konsekvent och eleven bör få uppleva följderna av sitt handlande snarast möjligt. Ett första steg är givetvis att lärarna uppmärksammar beteendet och säger ifrån. Det är något som måste ske mot alla elever som bryter mot bestämmelsen. Det kan inte få finnas några undantag baserade på tidigare gott uppförande eller på rädsla för elevens reaktion.

Efter tillsägelsen kontaktas föräldrarna och eventuell polisanmälan görs. Polisanmälan kan låta hårt, men det är viktigt för både offer och förövare att tydligt markera vad som är tillåtet enligt lagen. Många är inte medvetna om vad lagen säger om kränkning och dylikt, allra minst eleverna. Ett problem finns dock och det är skolornas känsla av att polisen inte engagerar sig. På Alby valde man exempelvis att inte anmäla episoden då skolsyster hotades. Deras erfarenhet är att en polisanmälan bara skickas vidare till socialen och att det därifrån sedan sällan händer något kraftfullt. Här kan samarbetet med nystartade Öreför bli viktigt (läs mer under samarbeten). Eftersom både polis, skola och fältassistenter ingår i samarbetet borde förtroende och kommunikation dem emellan kunna bli bättre. Ytterligare en orsak till att skolan är obenägen att anmäla kan vara den hårda konkurrens som finns bland stadens skolor. Polisanmälningar kan innebära att en skola får dåligt rykte och därmed blir mindre populär.

Efter att regler och bestämmelser för hur nolltoleransen ska genomföras är bestämda är det viktigt att informera både elever och föräldrar. Första dagen i skolan bör varje klassföreståndare berätta för sina elever att nolltolerans införts och exakt vad det innebär. Varje elev får ett exemplar av dokumentet och här är det viktigt att läraren understryker att detta är något som lärarkollegiet är fullständigt eniga om och att minsta överträdelse kommer att få konsekvenser.

Integrera jämställdhetsperspektivet i undervisningen

Vissa lärare kommer att ha det lättare att arbeta med projektet än andra beroende på intresse eller vilket skolämne det undervisas i. Dock finns det inget som säger att en mattelärare inte kan arbeta med frågan lika aktivt som en lärare i SO. Det hela handlar om engagemang och lite fantasi. För att ta matteexemplet kan eleverna få arbeta med jämställdhetsstatistik såsom lönestatistik och liknande. Arbetet ska dock inte ha en tydlig stämpel som jämställdhetsundervisning. Syftet med projektet är att integrera jämställdhet i undervisningen, inte att ersätta den. Tanken är eleverna genom att arbeta med frågan i alla ämnen blir medvetna om att jämställdhet och könsmaktstrukturer är något som påverkar oss alla, varje dag och i en mängd olika situationer. Genom att inte göra övningarna till något speciellt visar skolan att det angår alla och att ingen kan slå dövörat till.

Förutsättningar

För att projektet ska bli framgångsrikt krävs det att ett antal faktorer fungerar. Här nedan listas de framgångsfaktorer som jag anser är viktiga för projektets genomförande.

Fokus

Som jag tidigare beskrivit bedrivs det idag inget fokuserat jämställdhetsarbete på skolorna. Det finns dokument, men dessa tolkas och följs olika från person till person. I en stor organisation är detta självklart inget ovanligt, men när man är med och uppfostrar barn och ungdomar krävs det att man är konsekvent. Därför är det viktigt att skolornas ledning tydligt kommunicerar ut till sin personal att denna fråga är viktig, att det är något som ska fokuseras på det närmaste året och att alla måste engagera sig.

Diskussion och reflektion

Just engagemang är väldigt viktigt för till syvende och sist är det bara den enskilda läraren som kan påverka vad som händer i klassrummet. Alla kan inte vara lika intresserade i frågan, men det är viktigt att alla arbetar med jämställdhet under året för att projektet ska fungera. Ett första steg bör vara att man i lärargruppen börjar diskutera frågan. Det går inte att förvänta sig att eleverna ska börja diskutera jämställdhet om lärarna aldrig gör det. Förändringen måste börja hos de vuxna för att sedan sprida sig till ungdomarna.

För att projektet ska bli lyckat krävs en bred uppslutning bland lärarna. Det innebär att alla måste arbeta aktivt med jämställdhet på sina lektioner. Mycket av arbetet handlar om att som lärare bli medveten om situationen i klassrum och korridor. Det innebär att reagera på kränkningar, ge alla elever lika mycket utrymme, uppmuntra diskussioner om jämställdhet och utmana de traditionella könsmodellerna. Mycket av det här innebär att den enskilda läraren måste fundera på sitt eget agerande och sina egna värderingar.

Tydlighet

För att vidare kommunicera till eleverna att denna fråga är viktig krävs det att skolan är tydlig och enad i sin ståndpunkt. Vad gäller exempelvis kränkningar verkar det idag som att alla lärare har sin egen tolkning av vad skolans inställning är, i alla fall om man frågar på Almbys skolor. Tre lärare fick samma fråga: Vad tror du om införandet av nolltolerans på din skola? Jag fick tre olika svar. En ansåg att skolan redan hade nolltolerans, en annan trodde att de hade det men att det berodde mycket på dagsform om den efterlevdes och en tredje tyckte att det vore jättebra att införa det. Att det blir såhär är inget unikt och det beror antagligen på att ledningen inte varit särskilt tydlig med att förklara exakt vad som gäller. Detta lämnar öppet för tolkningar vilket i sin tur leder till inkonsekvens från lärarhåll.

Kommunikation

Skolan är inte det enda ställe där elevernas tankar och idéer formas. Föräldrar har en stor påverkan och det är därför viktigt att informera dem i ett tidigt stadium om att skolan ämnar arbeta med projektet under det kommande läsåret. Kommunikationen bör ske på flera olika sätt. Inledningsvis får alla föräldrar hem skriftlig information om projektet och vad det innebär. På grund av språkbarriärer bör denna information göras på flera olika språk. Därefter bjuds föräldrarna in till ett stort föräldramöte vilket bör äga rum i nära anslutning till skolstarten, allt för att föräldrarna ska få känna sig delaktiga redan från början. Det är viktigt att skolan förmedlar sina positiva förväntningar på projektet och bjuder in till diskussion.

De enskilda skolornas förutsättningar för ett lyckat projekt

En av frågorna som skulle besvaras i den här kartläggningen var vilka skolor som är bäst lämpade för att projektet ska bli lyckat. Det har visat sig att det inte är en särskilt lätt fråga att svara på.

Två huvudproblem finns:

För det första är det endast i området för skolförvaltningen sydost som valet går att göra. Detta på grund av ett intresse från skolchef Marie Holm, övriga skolchefer vill avvakta och se hur projektet artar sig i en första omgång. Detta gör att urvalet begränsar sig till fyra skolor, vilket i sig inte behöver vara negativt. Skolorna är Adolfsberg, Almby, Brickebacken och Navet. Skolorna skiljer sig åt både socialt, kulturellt och ekonomiskt vilket är en fördel för ett så brett mätresultat som möjligt.

Det andra problemet är dock att jag under kartläggningen endast haft tillgång till Almby och Brickebacken. Anledningen är dels att en avgränsning för studien var tvungen att göras och rektorerna för dessa skolor hade uttryckt intresse för att arbeta med frågorna. Hade förstudien haft mer tid på sig skulle ytterligare undersökningar kanske ha varit möjliga, men med tanke på den tajta tidsramen och svårigheten att komma in på skolorna hade ytterligare två skolor varit nästintill en omöjlighet. Nu blev det alltså endast två skolor som undersöktes och jag gör därför min tolkning av skolornas förutsättningar utifrån det materialet.

Om vi börjar med Almby skolan så ser jag från ledningshåll inget hinder för att projektet skulle fungera. Efter vad jag har förstått är rektorn väldigt engagerad i allt som händer i skolan och vill gärna arbeta med frågan. Det verkar inte heller finnas något problem med lärarnas engagemang även om jag kan tycka att det är anmärkningsvärt att de elever jag pratat med säger att jämställdhet i princip aldrig diskuteras på lektionerna och det faktum att man i lärargruppen inte heller tar diskussionen. Men jag tror säkerligen att alla lärarna skulle arbeta med projektet om de fick chansen. Problemet är att jag inte vet om det skulle gå att arbeta så aktivt med frågan som projektet kräver, inte för att lärarna inte vill utan därför att de inte orkar. Skolan har problem med gängbildning och en otrygghet som börjat sprida sig på skolan. Även om jag tror att projektet skulle kunna ha en positiv inverkan på dessa tendenser så tror jag ändå inte att energin finns idag. Projektet kommer att kräva tid och just energi från både skolledning och lärare speciellt som det är första gången det genomförs. Tiden och energin går idag åt till att hantera de stökiga eleverna och det vore omänskligt att kräva att lärarna även ska engagera sig i att ro iland ett pilotprojekt. Det bästa vore snarare att Almby skolan i detta skede får agera kontrollskola och att skolan blir aktuell för projektet först efter det att den första omgången genomförts.

Vad gäller Brickebacken skolan så tror jag att projektet skulle kunna genomföras där. Skolan har precis som många andra sina problem, men till skillnad från Almby känns det som att lärargruppen har tid och energi nog för att arbeta med projektet. Eleverna vittnar dessutom om att lärarna redan idag är väldigt duktiga på att upptäcka och stoppa incidenter på skolan. Det tyder på att det kan finnas en bra grund att börja arbetet från. Brickebacken skolan är en invandrartät skola i jämförelse med övriga Örebro, skolan stöter dagligen på de problem som uppstår när kulturer möts. Med det sagt är det extra viktigt att involvera föräldrarna i ett tidigt stadium och vara medveten om vad dessa skillnader innebär rent jämställt. Skolan måste vara tydlig med vilka normer som gäller utan att för den delen trampa någon på tårna. En svår balansgång och stor utmaning med andra ord.

För att kunna genomföra projektet och få mätbara resultat bör minst två skolor vara involverade och dessa bör skilja sig åt rent socialt, ekonomiskt och kulturellt. På så sätt blir mätningsunderlaget bättre. Men

en mätning blir inte särskilt tillförlitlig om det inte finns en kontrollgrupp där inga särskilda åtgärder gjorts, därför bör projektet även involvera två kontrollskolor. Då jag funnit Brickebacken lämplig för projektet återstår en plats att fylla. Almy har som jag konstaterat inte de förutsättningar som krävs, vilket gör att Adolfsberg eller Navet blir aktuella för den aktiva delen av projektet. Med tanke på att mätunderlaget ska vara så brett som möjligt förordar jag därför Adolfsbergsskolan. Enligt statistik från skolverket har Adolfsberg få elever med invandrarbakgrund och föräldrarna har en högre utbildningsnivå än de på Brickebacken. Skolresultaten skiljer sig även åt då Adolfsbergsskolan ligger bland de högsta 25 % i Sverige medan Brickebacken skolan ligger bland de 25 % lägsta. Statistiken är baserad på betygsvärdena för elevernas 16 bästa betyg i slutbetyget. Dock finns det på grund av bristen på information om skolans förutsättningar och rådande situation frågor rörande skolans lämplighet. Det bör därför bli upp till skolledarna själva med Marie Holm i spetsen att bestämma vilka skolor som ska delta i projektet och vilka som endast ska fungera som kontrollgrupp.

Utvärdering och mätning

Under kartläggningen har jag konstaterat en brist på beprövade metoder för arbete med jämställdhet i grundskolan. Många projekt startas, men uppföljning och mätning av resultaten uteblir. Tanken är att det här projektet ska vara början på ett aktivt arbete med jämställdhet på alla skolor i Örebro kommun. För att mäta om attityderna hos eleverna och skolpersonalen förändras under projektets gång kommer dessa att undersökas i början, mitten och slutet av projektet. Samma sak görs även på kontrollskolorna. En första tanke var att undersökningen skulle vara i form av djupintervjuer med ett antal elever och lärare, men efter de erfarenheter som förstudien har givit så är jag mer tveksam. Intervjuer har en fördel av att ge mer utförliga svar, men problemet är att de är lättpåverkade beroende på vem som intervjuar och vem som svarar på frågorna. Resultaten från intervjuerna kan därför bli svårt att jämföra. En enkät å andra sidan ger data som är lätta att jämföra, men det är svårt att gå djupare och faktiskt undersöka attitydförändringar. I valet av undersökningsform kan ett samarbete med universitetet bli mycket viktigt.

Ett annat sätt att undersöka hur skolorna arbetar med projektet samt hur könsstrukturerna manifesterar sig i klassrummen är att låta exempelvis pedagogstuderande från Örebro universitetet sitta med på några lektioner och observera förhållandena. Studenternas iakttagelser kan bli viktiga i lärarnas arbete med att bli mer medvetna samt användas i slutrapporten.

Med hjälp av dessa undersökningar kan en rapport sammanställas som kan ligga till grund för hur kommunen i fortsättningen bör arbeta med jämställdhet i skolan. Dokumentet är även bra då det kan hjälpa till att sprida projektets tankar till andra kommuner. Detta är dock ingenting som sker per automatik, kommunen måste aktivt sprida informationen. Det finns ett värde i att Örebro kan ses som en föregångskommun vad gäller jämställdhetsarbete.

Samarbeten

För att projektet ska bli framgångsrikt krävs ett samarbete med redan aktiva krafter i Örebro. På detta sätt görs inget dubbelarbete och viktiga erfarenheter kan utbytas. Som jag tidigare nämnt är ett samarbete med Öreför viktigt för att skolorna ska kunna arbeta med nolltolerans. Sedan mitten av januari är sex team uppknutna till lika många skolområden i kommunen. I teamen ingår socialtjänst, polis, skola och fritidsgårdar och meningen är att gruppen ska fånga upp ungdomar innan de hamnar snett. Förhoppningen är att ett samarbete med Öreför skulle upprätta skolornas förtroende för polisen och därmed göra dem mer benägna att anmäla brott.

Det faktum att fritidsgårdarna även ingår i sammanslutningen är bra då det är tänkt att projektet ska samarbeta med dessa. Kontakter är tagna med Christer Moll på Fritid & Ungdom, som är positiv till projektet och till samarbete. Fritidsgårdarna i Örebro kommun arbetar redan idag med jämställdhet. De har exempelvis pengar speciellt avsatta för ändamålet vilket har gjort att fritidsgårdarna runt om i kommunen har kunnat satsa extra på sina tjejer. Ett samarbete med fritidsgårdarna skulle även täcka in en del av elevernas fritid och ger möjlighet till aktiviteter som skolorna inte kan bedriva idag. De flesta av fritidsgårdarna har tjejgrupper, som exempelvis Trädets fritidsgård, som i egenskap av Brickebackens ”egna” fritidsgård därmed skulle vara involverad i projektet. Gården har för sina tilldelade pengar bland annat ordnat självförsvarskurser för tjejer i samarbete med Lillåns fritidsgård. Just självförsvar vore något som skulle kunna komplettera projektet på ett väldigt bra sätt. Som jag tidigare berättat är många tjejer på skolorna osäkra och i behov av förstärkt självförtroende. Självförsvar är ett bra sätt att stärka självförtroendet samt ger en bra kropps kontroll och ökad känsla av säkerhet, det vittnar många tjejer som gått liknande kurser om.

Som jag varit inne på vore ett samarbete med Örebro universitet bra då studenter på pedagogutbildningen skulle kunna vara delaktiga i den dokumenterande delen av projektet. Detta skulle inte enbart gagna projektet utan även kunna ses positivt i studenternas utbildning till goda pedagoger. Kontakter är redan tagna med universitetet som i detta inledande stadium är intresserade. Exakt hur samarbetet kan komma att utformas får ytterligare kontakter utvisa.

Kontakter är även tagna med Örebros tjejour som och finner projektet intressant. De sitter inne med viktiga erfarenheter och kunskaper om unga tjejers verklighet idag och kan till exempel bli viktiga föreläsare.

ÖreBRÅ har varit involverade i arbetet med projektidén sedan länge och kommer fortsatt att ingå i den grupp med personer och organisationer som rådfrågas.

Sammanfattning och slutsats

Tanken är att till höstterminen 2008 starta ett projekt som ska integrera jämställdhet i den dagliga undervisningen för årskurs 8 under ett års tid. Denna kartläggning har tittat på behov och förutsättningar för ett sådant projekt, men även undersöka vilka stödåtgärder som kan behövas. Förstudien genomfördes på två skolor, Almby och Brickebacken, under januari och februari 2008.

Genom intervjuer med elever och lärare skapades en bild av situationen i dessa skolor. Denna information har sedan kompletterats med upplysningar från personer och organisationer som kan komma att ingå i projektet. För att även inkludera ett nationellt perspektiv har aktuell forskning och statistik också använts.

Antalet unga sexualbrottslingar (15-20 år) ökar enligt färsk anmälningsstatistik. Enligt professor Per-Olof Wikström från Cambridge University är det enda sättet att minska brottsligheten att arbeta förebyggande, innan brottets bana är ett alternativ. Förhoppningen med projektet är just att arbeta preventivt genom att öka medvetenheten hos både elever och personal.

Efter att ha undersökt de två skolorna står det klart att det finns ett behov av ökat jämställdhetsarbete. Även om skolorna redan idag till viss del arbetar med ämnet så sker det inte på något organiserat sätt och det är mer upp till varje lärare hur aktivt arbetet är. Diskussion om jämställdhet lärarna emellan är dessutom ytterst begränsad trots att det finns många tecken på obalans mellan könen. Rent generellt kan sägas att flickor tar mindre plats och är tystare än pojkar trots att de flesta flickor verkar vara mer studiemotiverade. På ett mer specifikt plan vittnar både lärare och elever om att vissa tjejer som tar plats blir nedtryckta av sina manliga klasskamrater och att diskussioner om exempelvis homosexualitet är svåra att genomföra på grund av vissa elevers starka åsikter i ämnet.

Projektet bör innefatta:

- En arbetsgrupp med lärare som ser till att projektet får den rätta förankringen ute på skolorna.
- En utbildningsdag och ett antal lärarträffar som ska skapa intresse, ge idéer och inspirera de berörda lärarna.
- Föreläsningar som ska rikta sig till både elever och lärare. Dessa ska ge upphov till ytterligare diskussioner och reflektioner i ämnet.
- Nolltolerans bör införas på de skolor som aktivt kommer att delta i projektet. Det gör att skolan tydligt visar sin position i frågan samt att eleverna lär sig vilka normer som gäller ute i vuxenvärlden.
- Integrering av jämställdhetsperspektivet i undervisningen är viktigt för att både lärare men framför allt elever ska bli medvetna om att könsordningen är något som påverkar vår vardag och att jämställdhet är något helt naturligt att diskutera.

För att dessa delar ska fungera krävs att skolan **fokuserar** på projektet och aktivt arbetar med det. Detta innebär bland annat att en **diskussion** om jämställdhet bland lärarkollegiet måste till samt att den enskilde läraren börjar **reflektera** över sitt eget agerande och sina egna värderingar. Det är ytterst viktigt att skolan är **tydlig** i sin kommunikation med eleverna. Det gäller i allra högsta grad arbetet med nolltolerans. Alla på

skolan måste arbeta mot samma mål och under samma regler för att projektet till fullo ska ha effekt. Till detta tillkommer att dialogen med föräldrarna måste komma igång tidigt. Om skolan på ett positivt sätt kan **kommunicera** med föräldrarna kommer detta att smitta av sig på elevernas inställning.

De två skolorna som studerats, Alby och Brickebacken, har olika förutsättningar för att lyckas. Det skulle gå att genomföra projektet på båda skolorna, men målet i en första omgång måste vara ett så lyckat projekt som möjligt. Det kräver att de skolor som deltar kan ta sig an projektet med hela sin kraft. Tyvärr så kämpar Alby skolan med gängproblematik samt en ökad känsla av otrygghet bland många elever. Detta gör att skolan inte kan anses som lämplig för en första omgång av projektet. Brickebacken skolan är inte heller utan problem, men det faktum att flera elever vittnar om att deras lärare redan idag är duktiga på att uppmärksamma bråk och liknande tyder på att det finns en god grund att bygga projektet på.

För att projektet ska gå att utvärdera krävs det att två skolor ingår i den aktiva delen samt att ytterligare två agerar kontrollgrupp. Förutom Brickebacken skolan finns det två skolor att välja på till den aktiva delen., dessa är Adolfsbergsskolan och Navet. Vilken av dessa som ska väljas ut bör överlämnas till de ansvariga cheferna med Marie Holm i spetsen.

Utvärdering och mätning av projektet bör ske i två steg, en enkät del och en undersökande del. Enkäten bör genomföras i början, mitten och slutet av projektet för att kunna mäta om attityden hos elever och lärare har förändrats. Undersökningen kan gå till på så sätt att pedagogstuderande sitter med på ett antal lektioner och studerar hur könsrollerna manifesterar sig i klassrummet. Båda delarna ska sedan ligga till grund för en rapport som kommunen sedan kan använda i sitt fortsatta arbete med jämställdhet.

Ett sätt att ytterligare säkerställa att projektet blir lyckat är att samarbeta med redan idag aktiva personer och organisationer runt om i kommunen. Bland dessa kan nämnas ÖreBRÅ, Öreför, fritidsgårdarna och tjejjouren. Då exempelvis utvärderingen är i behov av universitetets hjälp är ett samarbete med dem självklart naturligt.

Om projektet ska kunna komma igång till höstterminen 2008 kommer det att krävas finansiering. En projektledare bör anställas för att kunna hålla ihop projektets alla delar. Dessutom är det omöjligt att utbilda lärarna, införskaffa lämplig litteratur samt bjuda in föreläsare om projektet inte är finansierat redan från start. Ett beslut under mars-april om projektets faktiska genomförande är en förutsättning för att hinna söka pengar och därmed se till att projektet kan dra igång på utsatt tid.

Källförteckning

BRÅ

Dagens Nyheter, 14/1 2008, DN Granskar: Unga sexualbrottslingar *Det är inte bara fula gubbar som ger sig på barn. De unga sexförbrytarna blir allt fler.*

Dagens Nyheter, 21/11 2007, Våld på nätet (artikelserie, första delen) *Extremt våld för unga på nätet*

Dagens Nyheter, 23/11 2007, Våld på nätet (artikelserie, tredje delen) *Killar får en vriden syn på sex*

Gens, Ingemar, 2002, *Från vagga till identitet*, 2:a uppl.

Moll, Christer, 26/10 2005, *Ung & Jämställd! "Att motverka sexuella trakasserier bland ungdomar i Örebro"*
Beskrivning av ett arbete inom Kultur- och medborgarförvaltningen, Örebro kommun 2005-2006

Moll, Christer, juli 2007, *Ung & jämställd på fritidsgård i Örebro, Beskrivning av ett arbete inom Kultur- och medborgarförvaltningen, Örebro kommun*

RFSU, 2004, *10 punkter för en bättre sexualundervisning i skolan*

Skolverket

Svenska Dagbladet, 17/9 2007, Pojkflickor och flickpojkar (artikelserie, tredje delen) *"Tittmyran var ingen hjärntvätt"*

Sydsvenskan.se, 20/1 2007, *Personalbeteende smittar av sig*

Sydsvenskan.se, 6/3 2007, *Skolministern på GA-skolan gillar de hårdare tagen*

Wikström, Per-Olof, 20/9 2007, Seminarium "Brottspreventionens kunskapsgrunder – Vad vi behöver veta för att utforma en effektiv brottsprevention".

Bilaga 1

Frågor till lärare

Ålder:

Kön:

Utbildning:

Hur länge har du arbetat inom skolan?

Hur upplever du skolmiljön idag?

Har den förändrats under din tid?

Vilka skillnader ser du hos de kvinnliga/manliga eleverna?

Visar sig maktstrukturerna i din klass?

Vilket ansvar känner du som lärare?

Är jämställdhet och könsroller något som diskuteras på dina lektioner? Varför/Varför inte?

Hur arbetar du med frågorna?

Hur skulle du vilja arbeta med frågorna?

Vad tycker du om temadagar/veckor?

Är det realistiskt att integrera jämställdhet i den vardagliga skolundervisningen?

Behövs det ett ökat arbete?

Hur skulle du vilja att ett sådant här projekt utformades?

Vilka stödåtgärder behövs?

Vad tror du om att införa nolltolerans mot alla former av kränkningar under projektet?

Bilaga 2

Frågor till elever

Ålder:

Kön:

Hur upplever du skolmiljön idag?

Har den förändrats under din tid som elev?

Vilka skillnader ser du hos de kvinnliga/manliga lärarna?

Visar sig maktstrukturerna i din klass?

Vilket ansvar känner du som elev?

Är jämställdhet och könsroller något som diskuteras på lektioner?

Hur skulle du vilja arbeta med frågorna?

Vad tycker du om temadagar/veckor?

Är det realistiskt att integrera jämställdhet i den vardagliga skolundervisningen?

Behövs det ett ökat arbete?

Vad tror du om att införa nolltolerans mot alla former av kränkningar under projektet?